

Список використаних джерел

1. Уголовный кодекс УССР, утв. ВУЦИК 23 авг. 1922 г. – Изд. 2-е, офиц. – Харьков : Юриздат, 1922. – 100 с.
2. Уголовный кодекс УССР в ред. 1927 г. – Изд. 2-е, офиц. – Харьков : Юриздат, 1927. – 135 с.
3. Виправно-трудоий кодекс УСРР 1925 р. / упор. Г. О. Радов, І. І. Резнік // Хрестоматія з історії пенітенціарної системи України. – Київ : Говард Пресс, 1998. – Т. 2. – Ч. 1. – 456 с.
4. Водолазский Б. Ф. Преступные группировки. Их обычаи, традиции, «законы» (Прошлое и настоящее) / Б. Ф. Водолазский, Ю. А. Вакутин. – Омск : Омская высш. шк. милиции, 1979. – 38 с.
5. Гула Л. Ф. Правові засади боротьби з професійною злочинністю: історичні традиції та організаційні форми / Л. Ф. Гула // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С. 42–49.

Мартиненко В. О. – аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОСОБА ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ, ЩО ЗЛОВЖИВАЄ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Проблема особи злочинця у кримінології є однією з ключових. Її значущість визначається тим, що злочин, будучи актом свідомої людської поведінки, значною мірою зумовлюється сутністю і особливостями особи, яка обирає таку форму поведінки.

Від якості виконання обов'язків державними службовцями залежить доля політичних, соціальних, економічних реформ, розвиток суспільства тощо. З огляду на це, розроблення теоретичних і прикладних питань кримінально-правової охорони інтересів державної служби та їх кримінологічне осмислення набуває більш вагомого значення. Занепокоєння викликає тенденція до зростання кількості злочинів у сфері службової та професійної діяльності,

пов'язаної з наданням публічних послуг. Зокрема, це стосується зловживання владою або службовим становищем.

Особу, яка вчинила службовий злочин, від інших злочинців відрізняє соціальний статус – наявність владних повноважень, без яких вчинення корупційних діянь є неможливим. Корумпованою може бути лише та особа, яка уповноважена на виконання функцій держави [1, с. 433]. Дослідження особи корупціонера підтверджують, що від інших видів злочинців вони передусім відрізняються саме наявністю владних повноважень [2, с. 212]. Безумовно, державний службовець обіймає посаду в державній службі в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), отримує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету і виконує встановлені для цієї посади завдання і функції такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [3].

Для повної та всебічної характеристики особи, яка вчинила злочин (зловживання владою або службовими повноваженнями), потрібно враховувати вироблені у кримінології групи ознак: соціально-демографічні, кримінально-правові, соціально-рольові, морально-психологічні [4, с. 74]

До соціально-демографічних ознак належать стать, вік, рівень освіти, місце народження і проживання, громадянство та інші відомості демографічного характеру. Зазначимо, що на основі такої ознаки, як стать, ми можемо дійти висновку про переважання вчинення конкретних видів злочинів особою певної статі. Відповідно до статистичних даних у 2016 р. із загальної кількості осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 364 Кримінального кодексу (КК) України, лише 20,5 % становлять жінки [5]. Таким чином, цей службовий злочин переважно вчиняють чоловіки.

Особи, які вчинили злочин, передбачений ст. 364 КК України, за віком розподілилися так: віком 18– 28 років – 7 осіб, 29–39 років – 20, 40–54 роки – 37, 55–59 років – 12, і старші 60 років – 7 осіб [5]. Вікова характеристика злочинців, які вчиняють зловживання владою або службовим становищем, дає змогу встановити ступінь інтенсивності вияву криміногенної активності та особливості злочинної поведінки посадовців різних вікових груп. Найбільш криміногенними є державні службовці віком 40–54 років.

Освітні показники вказують на залежність злочинної поведінки від освіти та інтелектуального розвитку особи, що впливає на потреби та інтереси людини. Освітній та інтелектуальний рівні визначають характер злочину. Так, у 2016 р. серед осіб, яких виявили у зловживанні владою або службовим становищем 89,2 % – це особи з вищою освітою, 7,2 % – особи, які мали лише професійно-технічну освіту, і лише 3,6 % – з повною середньою освітою [5].

Кримінально-правові ознаки особи злочинця передбачають відомості про елементний склад вчиненого злочину, спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, одноосібний чи груповий характер протиправної діяльності, вид співучасті, наявність судимості тощо. Так, у 2016 р. дві особи, які раніше вчинили злочини, допустили зловживання владою або службовим становищем (2,4 %) [5]. Відносно вчинення зловживання владою або службовим становищем у групі відомостей не виявлено.

Соціально-рольові ознаки розкривають функції індивіда, зумовлені його становищем у системі суспільних відносин, належністю до певної соціальної групи, взаємодією з іншими людьми та співробітниками органу, де він працює. Так, серед осіб, які вчинили зловживання владою або службовим становищем у 2016 р., 7 осіб – це державні службовці 5–7-ї категорії, 15 – посадові особи органів місцевого самоврядування, серед яких 9 мають 5–7-му категорію, 5 – 4-ї категорії, 1 особа – 3-ї категорії. Один був депутатом місцевої районної ради [5].

До групи морально-психологічних ознак особи злочинця належать передусім моральні, які характеризують світогляд людини, її духовність, погляди, переконання, ціннісні орієнтації. Зазначимо, що саме у цій групі виявляється відношення державних службовців-злочинців до правил етичної поведінки, закріплених законодавчо [3]. Психологічні ознаки – це особливості інтелектуальних, емоційних і вольових якостей особи злочинця, а емоційні – це такі, що характеризують урівноваженість і стан перебігу нервових процесів (темперамент людини), ступінь емоційного збудження, силу та темп реагування на різні зовнішні ситуації тощо. Серед зловживань владою або службовим становищем, що вчинені у 2016 р., лише

одне правопорушення було вчинено в стані наркотичного сп'яніння [5].

Таким чином, на підставі вивчення наукової літератури, з урахуванням статистичної звітності та аналізу слідчої й судової практики можна класифікувати державних службовців, які вчинили зловживання владою або службовим становищем, на відповідні групи. Так, кримінологічна характеристика особи державного службовця, який вчиняє злочин, визначений ст. 364 КК України, передбачає, що це зазвичай чоловік віком від 40 до 54 років, які вчиняє злочин одноосібно, не має судимості, а також працює на державній службі в органах місцевого самоврядування та має 5-7-му категорію.

Кримінологічний аналіз особи державного службовця, який зловживає владою або службовим становищем, сприяє встановленню механізму злочинної поведінки, її детермінації та розробленню обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання відповідному виду злочинів у сфері службової або професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Список використаних джерел

1. Павлов В. Г. Суб'єкт преступления / В. Г. Павлов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 318 с.
2. Кримінологія : загальна та особлива частини / за ред. І. М. Даньшина. – Харків : Право, 2003. – 352 с.
3. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>. Назва з екрана.
4. Кримінологія : підруч. для студентів вищих навч. закладів / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик та ін. ; за ред. О. М. Джужі. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
5. Єдиний звіт Генеральної прокуратури України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень– грудень 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112755&libid=100820. Назва з екрана.